

Đại Học QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG Đại Học KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

LƯU THỊ LAN

**THƠ CHÍNH LUẬN CHẾ LAN VIÊN
TỪ GÓC NHÌN TƯ DUY NGHỆ THUẬT**

LUẬN VĂN THẠC SĨ
Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Hà Nội - 2014

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

LƯU THỊ LAN

THƠ CHÍNH LUẬN CHẾ LAN VIÊN TỪ GÓC NHÌN
TƯ DUY NGHỆ THUẬT

Luận văn Thạc sĩ chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60220121

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Bá Thành

Hà Nội - 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Tác giả luận văn
LƯU THỊ LAN

LỜI CẢM ƠN

Lời đầu tiên, tôi xin bày tỏ lòng kính trọng và sự biết ơn sâu sắc tới PGS.TS Nguyễn Bá Thành - người đã luôn tận tình chỉ dẫn, giúp đỡ và động viên tôi trong quá trình hoàn thành luận văn này.

Tôi cũng xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới các Thầy cô giáo khoa Văn học- Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn đã tạo điều kiện thuận lợi nhất cho tôi trong quá trình học tập, nghiên cứu.

Trân trọng cảm ơn các Thầy cô phản biện và các Thầy cô giáo trong hội đồng khoa học đã đọc, nhận xét và góp ý về luận văn.

Cuối cùng tôi xin gửi lời tri ân sâu sắc tới những người thân trong gia đình, bạn bè và đồng nghiệp - những người đã luôn bên tôi, động viên tôi trong suốt quá trình thực hiện luận văn này.

Người viết: Lưu Thị Lan.

Lớp Cao học Văn K57.

MỤC LỤC

MỤC LỤC.....	5
PHẦN MỞ ĐẦU.....	7
1. Lí do chọn đề tài.....	7
2. Lịch sử vấn đề	10
3. Mục đích và đối tượng nghiên cứu.....	Error! Bookmark not defined.
4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu.....	Error! Bookmark not defined.
4.1. Phương pháp phân tích, tổng hợp.....	Error! Bookmark not defined.
4.2. Phương pháp so sánh , đối chiếu	Error! Bookmark not defined.
4.3. Phương pháp nghiên cứu lịch sử và phương pháp nghiên cứu loại hình.....	Error! Bookmark not defined.
4.4. Phương pháp nghiên cứu tiểu sử tác giả	13
5. Những đóng góp mới về khoa học của luận văn ...	Error! Bookmark not defined.
6. Bố cục của luận văn	Error! Bookmark not defined.
PHẦN NỘI DUNG	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG I: KHÁI QUÁT VỀ TƯ DUY NGHỆ THUẬT VÀ THƠ	
CHÍNH LUẬN CHẾ LAN VIÊN.....	Error! Bookmark not defined.
1.1. Khái niệm về tư duy thơ.....	Error! Bookmark not defined.
1.1.1. Khái niệm về tư duy.....	Error! Bookmark not defined.
1.1.2. Tư duy nghệ thuật.....	Error! Bookmark not defined.
1.1.3. Tư duy thơ.....	Error! Bookmark not defined.
1.2. Khái niệm về thơ chính luận.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.1. Tư duy lý luận lẫn át tư duy hình tượng.....	Error! Bookmark not defined.

1.2.2. Ngôn ngữ thuyết giảng, diễn ngôn, lập luận.... *Error! Bookmark not defined.*

1.3. Thơ chính luận Chế Lan Viên..... *Error! Bookmark not defined.*

1.3.1. Sự hình thành và vận động yếu tố chính luận trong thơ Chế Lan Viên..... *Error! Bookmark not defined.*

1.3.2. Chính luận như yếu tố cốt lõi tạo nên phong cách Chế Lan Viên *Error! Bookmark not defined.*

1.3.3. Thơ chính luận trong sự nghiệp sáng tác của Chế Lan Viên.. *Error! Bookmark not defined.*

Tiểu kết chương 1:..... *Error! Bookmark not defined.*

CHƯƠNG 2: CẢM HỨNG DÂN TỘC THỜI ĐẠI VÀ CÁI TÔI TRỮ TÌNH TRONG THƠ CHÍNH LUẬN CHẾ LAN VIÊN.... *Error! Bookmark not defined.*

2.1. Cảm hứng lịch sử và thời đại..... *Error! Bookmark not defined.*

2.1.1. Cảm hứng lịch sử về cái “Điêu tàn” và tư duy siêu hình..... *Error! Bookmark not defined.*

2.1.2. Cảm hứng dân tộc thời đại và tư duy biện chứng lịch sử..... *Error! Bookmark not defined.*

2.2. Cái tôi trữ tình biện luận..... *Error! Bookmark not defined.*

2.2.1. Cái tôi cô đơn..... *Error! Bookmark not defined.*

2.2.2. Cái tôi hòa nhập..... *Error! Bookmark not defined.*

Tiểu kết chương 2:..... *Error! Bookmark not defined.*

CHƯƠNG 3: THỂ LOẠI, NGÔN NGỮ, BIỂU TƯỢNG TRONG THƠ CHÍNH LUẬN CHẾ LAN VIÊN..... *Error! Bookmark not defined.*

3.1. Thể thơ *Error! Bookmark not defined.*

3.1.1. Thơ tự do

3.1.2. Thơ tứ tuyệt..... *Error! Bookmark not defined.*

3.2. Ngôn ngữ	Error! Bookmark not defined.
3.3. Biểu tượng	Error! Bookmark not defined.
3.3.1. <i>Các quan niệm về biểu tượng nghệ thuật</i>	99
3.3.2. <i>Một số hình ảnh biểu tượng trong thơ chính luận Chế Lan Viên</i>	105
Tiểu kết chương 3:	Error! Bookmark not defined.
KẾT LUẬN	Error! Bookmark not defined.
TÀI LIỆU THAM KHẢO	11

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Trong nền văn học Việt Nam hiện đại, Chế Lan Viên là một tác gia lớn. Cuộc đời hoạt động nghệ thuật của ông bao trùm lên thế kỷ XX và để lại dấu ấn đậm nét trong lịch sử văn học nước nhà. Hơn 50 năm làm thơ (1936-1989), như một con ong cần mẫn và tận tụy hút nhụy hoa cuộc đời để làm nên mật ngọt, Chế Lan Viên đã gom góp, chắt lọc và dâng hiến những gì tinh túy nhất, thơm thảo nhất của cuộc đời ông, của tâm linh ông, của hồn thơ ông cho bạn đọc, cho nhân dân, cho Tổ quốc mà ông xiết bao yêu quý. Chính vì vậy, trong những sáng tác của mình, Chế Lan Viên đã chiếm lĩnh được đỉnh cao của nghệ thuật và ở mỗi giai đoạn đều có những tập thơ để lại những dấu ấn khó phai trong lòng bạn đọc: giai đoạn Thơ Mới với “*Điêu tàn*”, hòa bình với “*Ánh sáng và phù sa*”, thời chống Mỹ cứu nước với “*Hoa ngày thường - chim báo bão*”, “*Những bài thơ đánh giặc*”, giai đoạn đổi mới với “*Di cảo thơ*”. Người đọc biết đến ông không chỉ với tư cách là một nhà thơ mà còn là một người có nhiều đóng góp trong viết văn, viết tiểu luận. Hiện nay ông để lại 15 tập thơ (kể cả Di cảo thơ Chế Lan Viên 3 tập), 7 tác phẩm văn xuôi, 8 tập tiểu luận phê bình..., ở lĩnh vực nào ông cũng đạt được những thành công và để lại dấu ấn khó phai trong lòng độc giả.

Nói đến thơ Chế Lan Viên, người đọc có thể nghĩ ngay đến tập thơ “*Điêu tàn*” mà ngay từ khi xuất hiện đã tạo nên một “*niềm kinh dị*” được viết bằng chất liệu của đầu lâu, xác chết, nấm mồ, xương khô - ẩn trong tâm hồn của một cậu học sinh 17 tuổi ngồi cạnh tháp Chàm lẻ loi, bí mật .

Bên cạnh đó, người đọc lại không quên giọng thơ đậm màu sắc trí tuệ, giàu tính chiến luận của một nhà thơ lớn đại diện cho dân tộc đang chiến đấu và chiến thắng trong thời kỳ chống Mỹ . Là một nhà thơ mà cuộc đời và sự nghiệp sáng tác luôn gắn liền với sự vận động và biến thiên của lịch sử dân

tộc. Ông đã cùng dân tộc đi qua những bước thăng trầm của lịch sử. Ta nhận ra trong thơ Chế Lan Viên tinh thần dân tộc và thời đại. Chế Lan Viên đã thực sự đem đến cho nền thơ hiện đại Việt Nam một tiếng thơ riêng, một “*chất mặn*” đặc biệt, tạo nên một phong cách đa dạng, độc đáo.

Chế Lan Viên là một nhà thơ có quá trình chuyển hóa sâu sắc triết đề. Ông là người thành công trong quá trình chuyển hóa ấy, “*đã đem lại một mùa thơ*” trong thời đại bão táp cách mạng. Từ một nhà thơ tiền chiến lãng mạn, ông đã thực sự trở thành nhà thơ hiện thực xã hội chủ nghĩa. Nhiều bài thơ của ông là một sự kết hợp nhuần nhị giữa các yếu tố anh hùng ca và trữ tình, hiện thực và lãng mạn, cảm xúc và trí tuệ, trữ tình và châm biếm. Bởi thế, qua thơ Chế Lan Viên ta bắt gặp một nét độc đáo của nền thơ ca Việt Nam: tiếng nói anh hùng đã trở thành tiếng nói tự nhiên của tâm hồn, tình cảm hay nói cách khác chất trữ tình đã hòa quyện gắn bó với chất anh hùng ca. Vì thế đọc thơ ông, người đọc phải có chiều sâu suy ngẫm mới có thể cảm nhận được cái hay, cái đẹp ẩn chứa trong mỗi câu thơ. Phải chăng tạo nên vẻ đẹp trong thơ Chế Lan Viên chính là sự hòa quyện giữa yếu tố triết lí và tư duy nghệ thuật. Mỗi một nhà thơ đều có một cách tư duy thơ khác nhau. Người ta thường hay nhắc đến cảm quan thời gian trong thơ Xuân Diệu, cảm quan không gian trong thơ Huy Cận. Còn với Chế Lan Viên, lại nổi bật lên với phong cách thơ suy tưởng đặc sắc và độc đáo. Thơ ông đã nói lên được những điều dữ dội nhất, quyết liệt nhất, dã man nhất và cũng tiến bộ nhất xảy ra đối với nhân loại nói chung cũng như đối với mỗi dân tộc và chính bản thân ông. Suy tưởng thơ Chế Lan Viên bắt nguồn từ một trí tưởng tượng bay bổng, phong phú và một tư duy thơ sắc sảo. Suy tưởng đã mở đường cho hình tượng thơ vận động theo đi nh hướng của tư duy thơ và dòng chảy của cảm xúc. Đó là nhân tố chính tổ chức những hình ảnh, nhịp điệu, âm thanh ...để cho ta một sự trọn vẹn của xúc cảm và suy tư sâu sắc.

Thơ Chế Lan Viên là thứ thơ triết mỹ, giàu màu sắc nhận thức luận. Vì vậy, thơ ông thâm trầm, sắc sảo, ý tứ sâu xa với một mạch thơ lúc nào cũng trăn trở, suy tư, khát khao hiểu biết, luôn muốn khám phá những điều kỳ lạ, mới mẻ. Chất suy tưởng đặc biệt của Chế Lan Viên đã đem đến cho thơ ông những hình ảnh đẹp, gợi cảm và giàu ý nghĩa vô cùng .

Chế Lan Viên luôn tâm niệm “*Thơ là vũ khí đấu tranh giai cấp kỳ diệu*” và đã vận dụng triệt để vào trong sáng tạo nghệ thuật của mình. Chính vì thế mà trong những bài thơ chính luận, Chế Lan Viên đã thể hiện được sức chiến đấu năng nổ, tinh túy nhạy bén kịp thời, chiều sâu của tư duy nghệ thuật.

Thơ Chế Lan Viên vẫn luôn là một đề tài hấp dẫn cho không ít người đọc và các nhà lý luận nghiên cứu văn học. Những bài báo, tạp chí, tuyển tập, công trình nghiên cứu, phê bình, tiểu luận, luận án, luận văn viết về sự nghiệp sáng tác của ông với tất cả niềm say mê và lòng ngưỡng mộ. Những công trình lớn mang tầm cỡ khoa học phải kể đến như của Phan Cự Đệ, Hà Minh Đức, Mã Giang Lân, Nguyễn Bá Thành... Những công trình khoa học ấy giúp chúng ta khám phá thêm sự nghiệp sáng tác thơ của Chế Lan Viên, qua đó góp phần nâng cao năng lực tiếp cận cho độc giả tìm hiểu thêm về sức sáng tạo thơ ông.

Trong sáng tác của Chế Lan Viên, thơ chính luận xuyên suốt hành trình sáng tác. Nó nằm rải rác trong tất cả các tập thơ của Chế Lan Viên. Tuy nhiên, tiêu biểu và phát triển rực rỡ nhất là những bài thơ trong thời kỳ kháng chiến chống Mỹ.

Nghiên cứu về Chế Lan Viên đã có rất nhiều những công trình lớn, nhưng nghiên cứu về thơ chính luận Chế Lan Viên thì chưa có một công trình nào.

Là một độc giả yêu mến thơ Chế Lan Viên - ngưỡng mộ và cảm phục tài thơ của ông, tôi mong muốn tìm tòi, thể nghiệm những nhận thức của mình về sự nghiệp thơ của Chế Lan Viên, tôi đã mạnh dạn chọn đề tài “*Thơ chính luận Chế Lan Viên từ góc nhìn tư duy nghệ thuật*” để nghiên cứu, tìm hiểu. Qua những vần thơ chính luận Chế Lan Viên, bức tranh toàn cảnh xã hội Việt Nam trong những năm tháng dữ dội nhất sẽ hiện lên cụ thể, sống động hơn, giúp ta thêm yêu những vần thơ giàu chất trí tuệ, giàu tính chính luận khi viết về Tổ quốc, nhân dân, Đảng và lãnh tụ, về kẻ thù...đã đang và sẽ mãi mãi ngân tỏa trong lòng người đọc mọi thế hệ.

2. Lịch sử vấn đề

Chế Lan Viên là một gương mặt độc đáo trong lịch sử Văn học Việt Nam hiện đại, là “*cây đại thụ thơ tỏa bóng mát xum xuê trong khu rừng lớn Văn học Việt Nam thế kỷ XX*”. Từ quyển “*Điều tàn*” đột ngột xuất hiện giữa làng thơ như một niềm kinh dị năm 1937 đến “*Di cảo thơ*” tập 3 năm 1996, ông đã để lại một di sản văn học đồ sộ. Chính vì thế, thơ Chế Lan Viên đã trở thành một hiện tượng thu hút sự quan tâm nghiên cứu của nhiều cây bút, nhiều nhà lí luận phê bình .

Số lượng những bài viết về thơ Chế Lan Viên khá nhiều. Đó là các bài phê bình, nghiên cứu, chân dung văn học. Đã có những công trình bàn trực tiếp về thơ, về phong cách và phương pháp sáng tác của Chế Lan Viên. Tuy nhiên nghiên cứu ở phương diện tư duy thơ Chế Lan Viên vẫn còn mới mẻ dù đã có một số bài viết, nhưng đó chỉ là một vài phương diện chứ chưa nghiên cứu một cách toàn diện.

Qua nhiều giai đoạn, thơ Chế Lan Viên vận động, biến đổi nhưng vẫn định hình những nét riêng, thể hiện rõ cá tính sáng tạo. Những nhà nghiên cứu đã gặp nhau ở “*một phong cách thơ đa dạng, giàu trí tuệ*”(Nguyễn Đăng Mạnh) [31,670], “*đọc thơ Chế Lan Viên chúng ta thường gặp những câu thơ*

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Aistote (1994), *Nghệ thuật thơ ca*, NXB Văn hóa nghệ thuật, Hà Nội.
2. Hoài Anh (1995), *Chế Lan Viên, một bản lĩnh, một tâm hồn thơ phong phú, đa dạng và bí ẩn*, tạp chí số 41, tháng 3.
3. Vũ Tuấn Anh (1995), *Sự vận động của cái tôi trữ tình trong thơ Việt Nam từ 1945 đến nay*, Luận án Khoa học Ngữ Văn, Hà Nội.
4. Vũ Tuấn Anh (tuyển chọn và giới thiệu), (1999), *Chế Lan Viên về tác gia và tác phẩm*, NXB Giáo dục, Hà Nội
5. Hữu Đạt (1996), *Ngôn ngữ thơ Việt Nam*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
6. Phan Cự Đệ (1971), *Cuộc sống và tiếng nói nghệ thuật*, NXB Văn học, Hà Nội.
7. Phan Cự Đệ – Hà Minh Đức (1979,1983), *Nhà văn Việt Nam 1945-1975*(tập 1 và 2), NXB Đại học và Trung học chuyên nghiệp, Hà Nội.
8. Hà Minh Đức- Bùi Văn Nguyên (1971), *Thơ ca Việt Nam, hình thức và thể loại*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội.
9. Hà Minh Đức (1974), *Thơ và mấy vấn đề trong thơ Việt Nam hiện đại*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội.
10. Hà Minh Đức (1995), *Lý luận văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
11. Hà Minh Đức (1974), *Thực tiễn cách mạng và sáng tạo thi ca*, NXB Văn học, Hà Nội.
12. Hà Minh Đức (1982), *Nhà văn và tác phẩm*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
13. Hà Minh Đức (1982), *Các Mác, Ăng ghen, Lê-nin và một số vấn đề lý luận văn nghệ*, NXB sự thật Hà Nội.
14. Nguyễn Lâm Điền (2010), *Đặc trưng nghệ thuật thơ Chế Lan Viên*, NXB Văn học, Hà Nội.
15. Hồ Thế Hà (1998), *Tìm trong trang viết*, NXB Thuận Hóa, Huế.

16. Hồ Thế Hà – Lê Xuân Việt (1993), *Thức cùng trang văn*, NXB Thuận Hóa, Huế.
17. Lê Bá Hán (1992), *Từ điển thuật ngữ văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
18. Phạm Minh Hạc (1998), *Tâm lý học đại cương*, NXB Giáo dục.
19. Mai Hương, Thanh Việt tuyển chọn (2000), *Thơ Chế Lan Viên những lời bình*, NXB Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
20. Bùi Công Hùng (1988), *Quá trình sáng tạo thơ*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội.
21. Đoàn Trọng Huy (1993), *Đôi điều về quan niệm nghệ thuật của Chế Lan Viên*, Tạp chí nghiên cứu văn hóa nghệ thuật, số 3.
22. Đoàn Trọng Huy (1994), *Những nét đặc sắc cơ bản của hình thức nghệ thuật thơ Chế Lan Viên từ sau 1945*, Luận án PTS Khoa học Ngữ Văn, Hà Nội.
23. Đoàn Trọng Huy (2006), *Nghệ thuật thơ Chế Lan Viên*, NXB Đại học sư phạm Hà Nội.
24. Lê Đình Kỳ (1969), *Đường vào thơ*, NXB Văn học, Hà Nội.
25. Phong Lan (sưu tầm và tuyển chọn), (2001), *Chế Lan Viên, người làm vườn vĩnh cửu*, NXB hội nhà văn, Hà Nội.
26. Mã Giang Lân (2011), *Những cấu trúc thơ*, NXB Đại học quốc gia, Hà Nội.
27. Phong Lê (1997), *Văn học trên hành trình của thế kỷ XX*, NXB Đại học quốc gia, Hà Nội.
28. Nguyễn Lộc (1970), *Chế Lan Viên và những tìm tòi trong nghệ thuật thơ*, Tạp chí Tác phẩm mới số 9.
29. Phương Lựu (2002), *Lý luận văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
30. Nguyễn Đăng Mạnh (1990), *Văn học Việt Nam 1945- 1975*(Tập 2), NXB Giáo dục, Hà Nội.

31. Nguyễn Đăng Mạnh (1983), *Nhà văn tư tưởng và phong cách*, NXB Tác phẩm mới.
32. Nguyễn Xuân Nam (1985), *Lời giới thiệu, Tuyển tập Chế Lan Viên* (tập 1), NXB Văn học, Hà Nội.
33. Nguyễn Xuân Nam (1993), *Những bài thơ đánh giặc của Chế Lan Viên* , NXB Giáo dục.
34. Bùi Mạnh Nhị (1999), *Chế Lan Viên , nhà thơ không thể lấy kích tác thường mà đo được*, Tạp chí Văn học, số 7.
35. Nhiều tác giả (1995), *Văn học Việt Nam chống Mỹ cứu nước* , NXB Khoa học Xã hội.
36. Nhiều tác giả (1998), *Tâm lý học đại cương*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
37. Hoàng Phê (chủ biên), *Từ điển Tiếng Việt*, NXB Đà Nẵng và trung tâm từ điển học.
38. Trần Đình Sử (1996), *Lý luận và phê bình văn học*, NXB Hội nhà văn, Hà Nội.
39. Hoài Thanh - Hoài Chân (1988), *Thi nhân Việt Nam* , NXB Văn học , Hà Nội.
40. Nguyễn Bá Thành, Bùi Việt Thắng (1990), *Văn học Việt Nam 1965-1975*, Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội.
41. Nguyễn Bá Thành (1990), *Tìm hiểu một số đặc trưng của tư duy thơ cách mạng Việt Nam 1945-1975*, Luận án PTS Khoa học Ngữ Văn, Hà Nội
42. Nguyễn Bá Thành (1996), *Tư duy thơ hiện đại Việt Nam* , NXB Văn học Hà Nội.
43. Nguyễn Bá Thành (2009), *Thơ Chế Lan Viên với phong cách suy tưởng* , NXB Đại học Quốc gia, Hà Nội.
44. Lưu Khánh Thơ (2005), *Thơ và một số gương mặt thơ Việt Nam hiện đại : tiểu luận phê bình*, NXB khoa học xã hội.

45. Lưu Khánh Thơ (2007), *Chế Lan Viên – Nhà thơ song hành cùng thời đại*, NXB Trẻ, Hội nghiên cứu và giảng dạy văn học TP Hồ Chí Minh.
46. Triết học Mác Lênin (1998), tập 1, NXB Giáo dục, Hà Nội.
47. Trần Ngọc Thêm (1999), *Cơ sở văn hóa Việt Nam*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
48. Hoàng Trung Thông (1979), *Văn học Việt Nam chống Mỹ cứu nước*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội.
50. Xuân Trường (2012), *Nét độc đáo trong thơ Chế Lan Viên*, NXB Văn hóa thông tin.
51. Chế Lan Viên (1967), *Điều tàn*, NXB Hoa Tiên, Sài Gòn.
52. Chế Lan Viên (1942), *Vàng sao*, NXB Tân Việt, Sài Gòn.
53. Chế Lan Viên (1955), *Gửi các Anh*, NXB Văn nghệ, Hà Nội.
54. Chế Lan Viên (1960), *Ánh sáng và phù sa*, NXB Văn học, Hà Nội.
55. Chế Lan Viên (1960), *Hoa ngày thường, chim báo bão*, NXB Văn học, Hà Nội.
56. Chế Lan Viên (1972), *Những bài thơ đánh giặc*, NXB Thanh niên, Hà Nội.
57. Chế Lan Viên (1973), *Đổi thoại mới*, NXB Văn học, Hà Nội.
58. Chế Lan Viên (1977), *Hoa trước lăng Người*, NXB Thanh niên, Hà Nội.
59. Chế Lan Viên (1977), *Hái theo mùa*, NXB tác phẩm mới, Hà Nội.
60. Chế Lan Viên (1984), *Hoa trên đá*, NXB Văn học, Hà Nội.
61. Chế Lan Viên (1986), *Ta gửi cho mình*, NXB Văn học, Hà Nội.
62. Chế Lan Viên (1986), *Di cao thơ, Tập I*, NXB Thuận Hóa, Huế.
63. Chế Lan Viên (1993), *Di cao thơ, Tập II*, NXB Thuận Hóa, Huế.
64. Chế Lan Viên (1975), *Ngày vĩ đại*, NXB Văn nghệ giải phóng.
65. Chế Lan Viên (1963), *Thăm Trung Quốc*, NXB Văn học, Hà Nội.
66. Chế Lan Viên (1966), *Những ngày nổi giận*, NXB Văn học, Hà Nội.

67. Chế Lan Viên (1966), *Giờ của số thành*, NXB Lao động, Hà Nội.
68. Chế Lan Viên (1990), *Nói chuyện thơ văn*, NXB Văn học, Hà Nội.
69. Chế Lan Viên (1992), *Phê bình văn học*, NXB Văn học, Hà Nội.
70. Chế Lan Viên (1992), *Phê bình văn học*, NXB Văn học, Hà Nội.
71. Chế Lan Viên (1993), *Vào nghề* (tái bản lần 1), NXB Văn học, Hà Nội.
72. Chế Lan Viên (1971), *Suy nghĩ và bình luận*, NXB Văn học, Hà Nội.
73. Chế Lan Viên (1976), *Bay theo đường dân tộc đang bay*, NXB Văn nghệ giải phóng.
74. Chế Lan Viên (1981), *Từ gác Khuê văn đến quán Trung Tân*, NXB Tác phẩm mới, Hà Nội.
75. Chế Lan Viên (1981), *Nghĩ cạnh dòng thơ*, NXB Văn học, Hà Nội.
76. Chế Lan Viên (1981), *Ngoại vi thơ*, NXB Thuận Hóa, Huế.
77. Chế Lan Viên (1985,1990), *Tuyển tập Chế Lan Viên*, Tập I và II.
78. Chế Lan Viên (1995), *Người làm vườn vĩnh cửu*, NXB Hội nhà văn, Hà Nội.
79. V.Eremina (1978), *Kết cấu nghệ thuật thơ ca trữ tình dân gian Nga*, NXB KHL.